

Ženy během detoxifikace na lůžku

MUDr. Veronika Kotková

Psychiatrická léčebna Kosmonosy

Detoxifikace je proces na začátku léčby závislosti. Je to první článek v dlouhém řetězci, se kterým se závislá žena setkává. Zde může vznikat její vztah k další léčbě. První empatický kontakt se zdravotníky a pochopení odlišnosti od problémů mužů může zlepšit setrvání v léčbě závislosti. Článek mapuje zkušenosti autorky s detoxifikací žen.

Klíčová slova: gender, detoxifikace, návykové látky.

Woman's detoxification during the in-patient care

Detoxification means the process at the beginning of drug dependence treatment, being the first step of a long pathway which addict woman gets together with. This period can impact her relation to treatment. First empathic contact with health worker together with understanding differences from men's problems can improve women persistence in drug abuse treatment. Paper summarizes author's experience with women's detoxification.

Key words: gender, detoxification, addictive substance.

Psychiat. pro Praxi 2010; 11(3): 115–116

Úvod

Rozdílu mezi drogově závislými muži a ženami se věnuje stále více pozornosti. Zkušenosti z praxe potvrzují, že rozdíly mezi problematikou užívání návykových látek u žen a u mužů vyžadují odlišný přístup. Pro ženy se vytvářejí specifické programy. Také v rámci detoxifikace, jedné z léčebných modalit při léčbě závislosti, se genderová odlišnost projevuje v několika aspektech.

Ženy přicházející k příjmu na detox

K detoxifikaci přichází mnohem méně žen než mužů. Řada studií upozorňuje na fakt, že poměr 1 žena ku 3 mužům, kteří využijí nabízení služby, neodpovídá skutečnosti poměru mužů a žen na drogové scéně, kde je poměr spíše 1:2 (1). Žadatelky o léčbu přicházejí velmi málo na doporučení kontaktních center či ambulantních specialistů. Svou závislost ženy skrývají. Často je tak do péče odborníka přivádějí jiné, zástupné problémy, o kterých otevřeně hovoří. Stěžují si na psychické potíže, jako jsou deprese, úzkosti, nespavost, nebo je trápí různé tělesné příznaky. Bývají k detoxifikaci překládány z jiných psychiatrických oddělení či z nemocnic, kde byl problém s užíváním návykové látky označen.

Společnost závislou ženu odsuzuje více než muže – a to v souvislosti s její ženskou rolí ve společnosti. Žena, uživatelka návykových látek, má problém s užíváním drog a zároveň zklamala ve své roli matky a ženy (2). Často se ženy bojí přiznat závislost, protože by mohlo dojít k odebrání dětí.

Vzhled žen

Uživatelka návykové látky přichází často vyhublá, neudržovaná a zanedbaná. Záleží

na délce užívání či recidivy. Na první pohled bývá viditelně unavená, povadlá pleť. Devastace vzhledu je rychlejší u drog, pomaleji a plíživě se rozvíjí u alkoholu. Během detoxifikace si často ženy stěžují na oteklost, která je viditelná i objektivně. S průběhem detoxifikace se ženy ve své vizáži mění. Častěji odchází do léčby již upravená, nalíčená žena.

Anamnéza závislých žen

Podobnost v anamnézách lze sledovat u většiny žen. Opakují se u nich podobné vzorce chování, které zažívaly ve své rodině. Často jako děti návykovou látku odsuzovaly, a přesto v pozdějším věku droze podléhají. Svůj podíl na závislosti má i dědičnost. Závislé ženy jsou často oběťmi psychického i fyzického násilí. Traumata z fyzického násilí, sexuálního a emočního zneužívání řeší užíváním návykové látky (3). Mívají pocit nedostatku lásky v rodině, od partnerů či dětí. Chybí jim semknutost rodiny, pocit bezpečí. Ženy uživatelky bývají submisivní, bojí se říct svůj názor, ztrácejí sebevědomí. Ženy závislé na alkoholu jsou na začátku užívání velmi obětavé, ale i využitelné svým okolím. Uvědomují si pravděpodobně svoji méněcennost a bojí se reakcí okolí. Proto unikají k užívání drog, které je snad částečně oprošťují od pocitů nesvobody. Uživatelky zaměňují svoji lásku na partnerovi, dětech či rodičích za závislost na nich. Nejsou schopné žít samostatně, potřebují mít nad sebou autoritu a o někoho se opřít. Mají strach ze změny. U starších žen v anamnéze velmi často objevujeme nevyrovnaní se s odchodem ze zaměstnání či s odchodem dospělých dětí z rodiny. U nich hovoříme o „syndromu opuštěného hnízda“. Pocity bezvýchodnosti v celé

situaci pak ženy častěji než muže vedou k auto-agresivnímu chování. Uživatelky se pokoušejí o sebevraždu nebo se v rámci poruchy osobnosti sebepoškozují.

Kriminální anamnéza žen

Méně často jsou ženy pachatelky trestných činů. Mladiství muži se hojněji než jejich ženské vrstevnice dopouštějí deliktů, které jsou právně stíhány (4). Trestné činy žen souvisejí zejména s drogovou kariérou. Trestné činy ženy páchají v souvislosti s tím, že v důsledku užívání drog ztrácejí zábrany a soudnost nebo proto, že potřebují peníze na uspokojení svého návyku. Stejně tak jako u mužů se domnívám, že kriminalita se objevuje spíše v období dospívání žen, postupně svého chování zanechávají. Ženy nebývají dealery drog. Drogu však častěji než muži získávají prostitucí.

Ani během školní docházky se často neseťkáváme u žen se záškoláctvím a poruchami chování, pro které by byly kázeňsky trestány.

Průběh detoxifikace

Během detoxu jsou stejně jako u mužů přítomny fyzické příznaky z odvykání a psychické odvykací příznaky. Odvykání doprovází často výčitky. Začínají si připouštět pravdu o své závislosti. Zároveň přichází rozčarování. Jejich situace se mění s odebráním návykové látky, díky které často unikaly z reality. Objevuje se smutek, úzkost, strach, poruchy spánku. Často chtějí utéct za drogou – od reality a od výčitek svědomí. Jejich chování pak je plné odporu, podepisují reverzy. Navíc mají zrcadlo ve svém okolí – vidí závislosti a odvykací stavy jiných žen, vidí jejich chování a vlastně se dívají samy na sebe.

Chování žen na detoxu

V chování jsou ženy oproti mužům zdrženlivější, úzkostnější i bázlivější. Muži se neradi přiznávají ke strachu a úzkosti. Dominantnější jsou na detoxu spíše muži, jsou sebevědomí. Ženy se obtížně staví na vlastní nohy. Pro ženy je typická starostlivost, pocit odpovědnosti za druhé. Mnohem méně než muži kritizují nedostatky v léčbě, neplnění režimu. Muži častěji vstupují do řešení situací, kdy se cítí neprávem obviněni z porušení řádu.

Vzhled bývá pro ženy i při odvykání důležitý. Na pokoji se potkáme s neupravenou, úzkostnou a málo sebevědomou ženou, která se však při společných aktivitách s muži často objeví upravená a společensky vystupující. Ženy chtějí více navazovat kontakty. Jsou vnímavější k potřebám ostatních.

Komorbidita

U žen je vyšší výskyt deprese než u mužů, a to 2x častěji, resp. ženy si i více na depresivní prožitky stěžují. U mužů se spíše projeví impulzivní rysy osobnosti. I když je obecně u žen častěji zmiňována histriónská porucha osobnosti, setkáváme se spíše s emočně nestabilními projevy osobností žen, s tendencemi k sebepoškozování. Většinou se však nejedná o klasické uživatelské drogy, ale spíše o ženy užívající léky, eventuálně experimentující s drogami.

Úzkostná porucha se somatickými příznaky a poruchy spánku s tendencí nadužívat anxiolytika či hypnotika je další velmi častou diagnózou. V souvislosti s typickou anamnézou ženy uživatelské, která je fyzicky i psychicky týrána, diagnostikujeme také posttraumatickou stresovou poruchu.

Dalším závažným problémem jsou poruchy příjmu potravy. Souvisí s hodnocením v závislosti na vzhledu. Ženy pijí alkohol či berou drogy, aby byly hubené. Často se setkáváme s užíváním drog pro anorektický efekt. Uživatelské návykových látek bývají často také „bulimičky“. Jsou závislé na cyklu přejídání se a vyprazdňování. Rozvoj abúzu návykové látky může často nahradit bulimickou symptomatiku, která se objeví znovu v období abstinence. Toto pak může vést opět k recidivě abúzu (5).

Na detoxu u žen častěji zjišťujeme bolesti hlavy, migrény, ale i jiné psychosomatické příznaky. Častěji zneužívají analgetika.

Užívání návykových látek je spojeno také s poruchami menstruačního cyklu – může jít

o nepravidelnost či amenoreu. Závislé ženy často neřeší ani své těhotenství. Sdělují, že jim problémy s menstruací nevadí. Nemají adekvátní informace o možných důsledcích.

Ženy závislé na alkoholu

Alkohol v anamnéze je častější závislostí mužů, snad jako by se mělo jednat o stereotyp mužství – „kouřit a pít je mužské chování“ (4). Velká část žen užívá alkohol a léky. Mezi mladistvými muži se přibližně 5x častěji projevují problémy s alkoholem než u mladistvých žen. U žen jsem ve své praxi ojediněle zaznamenala delirium tremens. Muži pijí na veřejnosti více než ženy. Tajné pití je typické pro ženy, které pijí o samotě. Ženy manželky jsou tolerantnější k pití svých mužů, ale ne naopak. Literatura udává, že přibližně 90 % manželek zůstává s manžely alkoholiky, zatímco s manželkami alkoholickými jen 10 % manželů (6). U žen dochází k většímu tělesnému poškození než u mužů. Jsou náchylnější k poškození jater a dalším tělesným potížím – hormonální deficit, riziko potratů, kardiomyopatie, poškození mozku, vyšší riziko rakoviny prsu, porušení metabolismu vápníku a vitamínu D. U žen se také dříve rozvíjejí alkoholové demence a psychózy (7). V ČR se alkohol podílí na celkové roční úmrtnosti přibližně 4 %. Celkem je to za rok asi 5 až 5,5 tisíc úmrtí, z toho připadá na čtyři muže jedna žena (8).

Ženy závislé na drogách

Ženy, se kterými jsem se setkala ve své praxi, více zneužívají budivé aminy, opiáty jsou častěji užívány muži. Nejméně výrazný rozdíl mezi pohlavími je v užívání THC. Ženě drogu nabídne spíše partner – přítel, nevlastní rodič, sourozenec nebo kamarád, kamarádka. Žena spíše není typ, který by zkoumal a zkoušel něco nového. Často ženy užívají drogy kvůli „samoléčbě“, protože jsou psychicky více labilnější.

Ženy závislé na lécích

Uživatelská léků je žena často s anamnézou týrání, zneužívání či žena udávající depresivní symptomatologii. Lékaři jim dvakrát až třikrát častěji než mužům předepisují léky (9) a působí jim iatrogenní závislost. Kombinací předepisování návykového léku na úzkost s nepřiznaným užíváním alkoholu vzniká zkřížená závislost.

Ženy – matky, partnerky

Závislé ženy mívají se svými dětmi minimální kontakt. Snad je to dáno brzkým odloučením

uživatelek návykových látek od dítěte. Podíl může mít i negativní zkušenost žen s vlastní matkou, negativní postoj okolí k drogově závislé matce či nedostačující zajištění sociálních potřeb (9). O to více ženy uživatelské vyžadují kontakt se svým, velmi často závislým či drogu distribuujícím partnerem.

Závěr

Žena v léčbě závislosti se pohybuje mezi svými individuálními dispozicemi a tradičními vzory chování. Její dispozicí je nejen její inteligence, ale i vrozené a získané vlastnosti, sociální dovednosti získané od rodičů, partnerů a příbuzných i vlastní píli.

Zkoumáním gender problematiky a kvalitnější nabídkou léčby pro ženy nabízíme závislé ženě širší možnosti volby životní cesty.

Vstřícnost v léčbě na detoxu může zvýšit setrvání ve službách pro léčbu závislosti.

Literatura

1. Vobořil J. Gender – Ženy jako specifická skupina. In: Kalina K, et al. Drogy a drogově závislosti-meziborový přístup. Praha: Úřad vlády ČR, 2003: 238.
2. Kalina K. Genderová specifika žen-uživatelek drog. In: Kalina K, et al. Základy klinické adiktologie. Praha: Grada, 2008: 265–266.
3. Nešpor K, Csémy L. Problémy působené alkoholem a jinými návykovými látkami u žen. In: Nešpor K, Csémy L. Léčba a prevence závislosti. Praha: Psychiatrické centrum Praha 1996: 153–154.
4. Karsten H. Mládí: bouře utichá. In: Ženy-muži. 1. vyd. Praha: Portál, 2006: 99–115.
5. Pecinová O. Poruchy příjmu potravy u pacientek hospitalizovaných pro závislost na návykových látkách. Alkoholismus a drogově závislosti 2000; 35(3): 131–146.
6. Renzetti CM, Curran DJ. Násilí v rodinách a intimní vztahy. In: Renzetti CM. Ženy, muži, společnost. Praha: Karolinum, 2003: 255–263.
7. Zima T, Nešpor K. Alkohol u žen – specifická rizika. Česká a slovenská psychiatrie 2001; 97(7): 380–381.
8. Síváková K, Růžicková M. Proč ženy pijí. Zdraví 2001; 49(6): 54–56.
9. Vobořil J. Gender differences – žena jako zvláštní skupina zasluhující pozornost – review anglicky psané literatury. Adiktologie 2002; 2(1): 35–36.
10. Preslová I. Drogově závislá klientka a žena pracující v protidrogových službách. Adiktologie 2007; 7(3): 389.

MUDr. Veronika Kotková

Psychiatrická léčebna Kosmonosy
Lípy 15, 293 06 Kosmonosy
kotv@email.cz

